BÁTHORI CSABA

A HANGSÚLY KERESÉSE

Esszék

Napkút
2010

TRAGIKUS TRIPTICHON
(Farkas Péter: Kreatúra)

Farkas Péter Kölnben élő magyar író az utóbbi években - szinte észrevétlenül, fű alatt - komoly művekkel gazdagította kortárs prózánkat. Legújabb kötete, a *Kreatúra* már a harmadik a sorban, ez is a Magvető kiadónál látott napvilágot. A karcsú kis könyv ismét tanúsítja: az értékek rangsorát nem a volumen, nem a mennyiség szabja meg, hanem a mű emberi-írói hitele, szándékának érettsége, egzisztenciális minősége, az emberi lét alapkérdéseivel kapcsolatos számvetése. Előrebocsátom: Farkas Péter új könyvét komolysága és mélyenszántó eltökéltsége miatt értékelem.

A filigrán könyvecske három - mintegy negyven oldalas - prózai szövegrészre tagolódik, ezeknek címe: éhség, magány, félelem. Mint tudjuk, mindhárom egy-egy valóságos, halálközeli életmozzanat ösztönzésére jött létre, ebben a szűk értelemben tehát származékos alkotás. Az első szöveg gyújtópontja James Nachtwey amerikai sajtófotós egyik - 1993-ban Szudánban készült - fényképe. Ezen egy négykézlábra ereszkedett, csupa csont és bőr fekete férfit látunk, amint állati araszolással elbiceg egy sátor előtt, mint valami földre sunnyadt, homokba kényszerített pária. A szöveg e látványt hosszabbítja meg, építi körül egyfajta lételméleti, az éhség és kiszolgáltatottság képeit ecsetelő anyaggal.

A második rész hátterében is egy személy és egy képsorozat rejlik: Farkas Péter maga készített képeket azokról a városrészletekről, amelyeket Paul Celan láthatott, miközben 1970 áprilisában párizsi lakásából kiment a Mirabeau-híd alá, nehéz aszfaltdarabokat, utcaköveket tömködött kabátja zsebébe, majd begyalogolt a Szajnába. Holttestét két héttel később, tíz kilométerrel lejjebb találták meg a Szajna vizében. Farkas Péter szövege Celannak az öngyilkossághoz vezető magányát költői elmélkedésekkel övezi, s mintegy az olvasóban is megteremti az egyedülség belső tapasztalatát.

Farkas Péter, ezt is tudjuk, gazdag forrásokból merít: számos eredeti műrészletet, másodlagos tudásanyagot, irodalomtörténeti ismeretet, saját életélményeit, elmélkedést és reflexiót sző prózájába, s ismét arra törekszik, hogy a katarzis, a megismételt átélés és megtisztulás útján közöljön velünk valamit felismeréseiből.

A harmadik egység egy másik nagy német költőt idéz meg, Friedrich Hölderlint. Itt nem a halált megelőző pillanatban, hanem az évtizedekre szóló elhallgatás perceiben látjuk a szereplőt. Köztudomású, hogy Hölderlint 1806 őszén néhány hónapra beszállították a tübingeni pszichiátriai klinikára. Politikailag zűrzavaros, súlyos személyes veszteségekkel járó évek után azt kellett megérnie, hogy saját anyja indítványára zért intézetbe vigyék. Autenrieth doktor klinikáján durva gyógyszerekkel nyugtatózták, fejére húzták az

úgynevezett Autenrieth-bőrmaszkot, elvették tőle írószereit, és jó fél évig a dühöngőben őrizték.

Farkas Péter írása az erőszakos beszállítás körülményeit rajzolja fel: az utca csendjét felverő kocsikererkek dübörgését, a megrémült költőt, aki görcsössé gémberedett testtartásban, hosszúra-hegyesre növesztett körmökkel, mindenre elszántan várja a hajdúkat, majd a dulakodást és a kocsiba-tuszkolást. Az író technikai eljárása itt is hasonló, mint a két megelőző részben: a végső helyzetbe, az élet és a semmi présébe szorított ember helyzetét kívánja megérzékíteni.

Hogyan teszi ezt?

Nem sző cselekményt, hanem inkább elmélkedik, nem ábrázol, hanem inkább értelmezi saját ismereteit, nem a mesével ragad meg, hanem a gazdag stílussal, nem a mesélés varázsával, hanem a prózaköltészet fortélyaival hat. Farkas Péter indázó mondatai a kúszónövényekre emlékeztetnek: sokszor úgy érezzük, mire felfognánk konkrét tartalmukat, már belegabalyodtunk a jelzők, mellékmondatok, fesztelen látomások, elmélyült megállapítások, lenyűgöző emlékbetétek, festői tájleírások hínárjába.

George Sand azt mondta: mindenkit erényeinek hibái fenyegetnek – azaz ami csodálatra méltó bennük, az hibáiknak is forrása. Farkas Péter prózája megújítja bennünk e belátás igazságát: csodáljuk mély szándékait, az emberi ínséget és szenvedést részvéttel ecsetelő habitusát, ritka erkölcsi igényességét, ugyanakkor a lapok közt itt-ott megkérdezzük magunktól: elegendő-e akár a legszélsőségesebb határhelyzetek utólagos, másodlagos megidézése ahhoz, hogy műalkotás szülessék? Furcsa dolog ez: sokszor még zaklatott részvételünk, őszinte megrendülésünk sem elég *önmagában* ahhoz, hogy úgy érezzük: nagyszerű műalkotással találkoztunk. Más szóval: erkölcsi vonatkozás és esztétikai elem *egyenrangú* jelenléte nélkül nincs magasrendű művészet. Farkas Péter mindkettőt figyelembe veszi, és tagadhatatlan, hogy köteteinek olvasása közben nem csak az éhező csontváz, a halálba induló Celan vagy a néma tetszhalált, lélegzetelállító bolondlétet vállaló Hölderlin sorsa kelt bennünk részvétet. A legszebb pontokon mindhárom prózai betétben észleljük a művészi eredmény létrejöttét, és kiváncsian várjuk az újabb feljegyzéseket élőkről és holtakról. Mert úgy tűnik, Farkas Péter legkülönösebb álma az: a maiaknak is megengedi, hogy az egykoriak szívével gondolkodjanak. És megengedi az egykorvoltaknak is, hogy mai szívünkkel gondolkozzanak.